

Karel Šteker, Milana Otrusinová

prosperita
firmy

Jak číst účetní výkazy

Základy českého účetnictví a výkaznictví

3., aktualizované vydání

- základní principy českého účetnictví
- rychlá orientace v účetních výkazech
- promítnutí účetních případů do výkazů
- názorné příklady a praktické ukázky

Karel Šteker, Milana Otrusinová

Jak číst účetní výkazy

Základy českého účetnictví a výkaznictví

3., aktualizované vydání

■ základní principy českého účetnictví

■ rychlá orientace v účetních výkazech

■ promítnutí účetních případů do výkazů

■ názorné příklady a praktické ukázky

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Ing. Karel Šteker, Ph.D.
Ing. Milana Otrusinová, Ph.D.

Jak číst účetní výkazy
Základy českého účetnictví a výkaznictví
3., aktualizované vydání

Kniha je monografie

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 8107. publikaci

Odborná recenze:
doc. RNDr. Ing. Hana Scholleová, Ph.D.
Ing. Eva Hýblová, Ph.D.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Odpovědná redaktorka Mgr. Kamila Vojtíšková
Grafická úprava a sazba Jan Šístek
Návrh a zpracování obálky Eva Hradiláková
Počet stran 296
Třetí vydání, Praha 2021
Vytiskla TISKÁRNA V RÁJI, s.r.o., Pardubice

© Grada Publishing, a.s., 2021

ISBN 978-80-271-4438-9 (pdf)
ISBN 978-80-271-3184-6 (print)

Obsah

O autorech	9
Řekly o knize	10
Seznam zkratk	12
Úvod	13
1 Význam a základní prvky účetnictví, účetní zásady a principy	15
1.1 Význam účetnictví	15
1.2 Účetní zásady a principy	17
1.3 Základní prvky účetnictví	23
1.3.1 Účet a soustava účtů	23
1.3.2 Směrná účtová osnova a účtový rozvrh	26
1.3.3 Účetní záznamy, doklady a knihy	27
1.3.4 Oceňování majetku a závazků	31
1.3.5 Kontrolní systém účetnictví	33
2 Právní úprava účetnictví	35
2.1 Zákon o účetnictví	35
2.2 Vyhlášky k zákonu o účetnictví	36
2.3 České účetní standardy	38
2.4 Vnitřní účetní směrnice	38
3 Dlouhodobý majetek	41
3.1 Charakteristika dlouhodobého majetku	41
3.1.1 Oceňování dlouhodobého majetku	42
3.1.2 Způsoby pořízení a vyřazení dlouhodobého majetku	44
3.2 Dlouhodobý nehmotný a hmotný majetek	44
3.2.1 Rozdělení dlouhodobého nehmotného majetku	44
3.2.2 Rozdělení dlouhodobého hmotného majetku	46
3.2.3 Základní účetní operace	48
3.2.4 Odpisování dlouhodobého majetku	56
3.2.5 Rozšiřující účetní operace	61
3.2.6 Souhrnný příklad	65
3.3 Dlouhodobý finanční majetek	67

3.3.1	Rozdělení dlouhodobého finančního majetku	67
3.3.2	Účetní operace	68
3.3.3	Souhrnný příklad	72
4	Oběžná aktiva	75
4.1	Zásoby	75
4.1.1	Charakteristika zásob	75
4.1.2	Rozdělení zásob	76
4.1.3	Oceňování zásob	78
4.1.4	Základní účetní operace	81
4.1.5	Rozšiřující účetní operace	88
4.1.6	Souhrnný příklad	90
4.2	Pohledávky	92
4.2.1	Charakteristika pohledávek	92
4.2.2	Rozdělení pohledávek	92
4.2.3	Oceňování pohledávek	94
4.2.4	Základní účetní operace	95
4.2.5	Rozšiřující účetní operace	102
4.2.6	Souhrnný příklad	109
4.3	Krátkodobý finanční majetek a peněžní prostředky	111
4.3.1	Charakteristika krátkodobého finančního majetku a peněžních prostředků	111
4.3.2	Rozdělení krátkodobého finančního majetku a peněžních prostředků	111
4.3.3	Oceňování krátkodobého finančního majetku a peněžních prostředků	112
4.3.4	Základní účetní operace	113
4.3.5	Rozšiřující účetní operace	121
4.3.6	Souhrnný příklad	122
5	Vlastní kapitál	125
5.1	Základní kapitál	125
5.1.1	Charakteristika základního kapitálu	125
5.1.2	Rozdělení základního kapitálu	126
5.1.3	Účetní operace	127
5.1.4	Souhrnný příklad	134
5.2	Kapitálové fondy a fondy tvořené ze zisku	136
5.2.1	Charakteristika fondů vlastního kapitálu	136
5.2.2	Rozdělení fondů vlastního kapitálu	136
5.2.3	Účetní operace	137
5.2.4	Souhrnný příklad	142
5.3	Výsledky hospodaření	144
5.3.1	Charakteristika výsledků hospodaření	144
5.3.2	Rozdělení výsledků hospodaření	144
5.3.3	Účetní operace	146
5.3.4	Souhrnný příklad	155

6	Cizí zdroje	157
6.1	Rezervy	157
6.1.1	Charakteristika rezerv	157
6.1.2	Rozdělení rezerv	158
6.1.3	Účetní operace	159
6.1.4	Souhrnný příklad	165
6.2	Závazky	167
6.2.1	Charakteristika závazků	167
6.2.2	Rozdělení závazků	168
6.2.3	Oceňování závazků	169
6.2.4	Základní účetní operace	170
6.2.5	Rozšiřující účetní operace	190
6.2.6	Souhrnný příklad	195
7	Časové rozlišení	199
7.1	Charakteristika časového rozlišení	199
7.2	Aktivní časové rozlišení	200
7.2.1	Rozdělení aktivního časového rozlišení	200
7.2.2	Účetní operace	201
7.2.3	Souhrnný příklad	204
7.3	Pasivní časové rozlišení	206
7.3.1	Rozdělení pasivního časového rozlišení	206
7.3.2	Účetní operace	207
7.3.3	Souhrnný příklad	209
8	Náklady a výnosy	211
8.1	Charakteristika nákladů a výnosů	211
8.2	Druhové a účelové členění nákladů a výnosů	213
8.3	Náklady a výnosy z provozní činnosti	216
8.3.1	Rozdělení nákladů a výnosů z provozní činnosti	216
8.3.2	Souhrnný příklad	223
8.4	Náklady a výnosy z finanční činnosti	226
8.4.1	Rozdělení nákladů a výnosů z finanční činnosti	226
8.4.2	Souhrnný příklad	229
9	Účetní uzávěrka a závěrka	231
9.1	Charakteristika účetní uzávěrky	231
9.1.1	Uzávěrkové operace	231
9.1.2	Inventarizace majetku a závazků	232
9.1.3	Daňová analýza a výpočet daně z příjmů	233
9.1.4	Uzavření účetních knih	241
9.2	Charakteristika účetní závěrky	242
9.2.1	Rozvaha	247

9.2.2	Výkaz zisku a ztráty	247
9.2.3	Přehled o peněžních tocích	248
9.2.4	Přehled o změnách vlastního kapitálu	250
9.2.5	Příloha	251
9.2.6	Zpráva o platbách	256
9.2.7	Zpráva o vztazích	256
9.2.8	Výroční zpráva	257
9.2.9	Audit účetní závěrky	258
9.2.10	Schválení a zveřejnění účetní závěrky	259
9.3	Vypovídací schopnost účetních výkazů	261
10	Účetnictví bank, pojišťoven, nepodnikatelských subjektů a vybraných účetních jednotek	263
10.1	Banky a jiné finanční instituce	263
10.2	Pojišťovny	266
10.3	Zdravotní pojišťovny	269
10.4	Nepodnikatelské subjekty	272
10.5	Vybrané účetní jednotky	274
	Příloha 1 – Rozvaha pro podnikatele	277
	Příloha 2 – Výkaz zisku a ztráty v druhovém členění pro podnikatele	281
	Příloha 3 – Výkaz zisku a ztráty v účelovém členění pro podnikatele	283
	Příloha 4 – Přehled o peněžních tocích pro podnikatele	284
	Příloha 5 – Přehled o změnách vlastního kapitálu pro podnikatele	285
	Příloha 6 – Směrná účtová osnova pro podnikatele	286
	Příloha 7 – Srovnání účtových tříd bank, pojišťoven, nepodnikatelských subjektů a vybraných účetních jednotek	288
	Příloha 8 – České účetní standardy pro podnikatele	290
	Summary	291
	Literatura	292

O autorech

Ing. Karel Šteker, Ph.D.

V současné době působí na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze, kde zajišťuje výuku předmětů zaměřených na finanční účetnictví a podnikové finance. Zároveň externě spolupracuje s Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně, jejímž je absolventem. V rámci své pedagogické činnosti využívá několikaleté zkušenosti z podnikové praxe finančního ředitele. Profesionálně se věnuje také vědecko-výzkumné činnosti a zaměřuje se mimo jiné na vyvíjecí schopnost účetnictví a řízení ekonomického procesu prostřednictvím informačního systému. Je autorem nebo spoluautorem studijních textů, odborných knih a článků publikovaných na konferencích a v časopisech.

Ing. Milana Otrusínová, Ph.D.

Od roku 2004 působí na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, kde zajišťuje výuku předmětů zaměřených na účetnictví a finanční řízení podnikatelských i neziskových organizací. Ve své odborné praxi se již od devadesátých let zabývá oblastí účetnictví, finančním řízením a finanční kontrolou. Je autorkou nebo spoluautorkou studijních textů, odborných knih a článků publikovaných na mezinárodních konferencích i v časopisech v tuzemsku a zahraničí.

Řekly o knize

Třetí vydání publikace *Jak číst účetní výkazy – Základy českého účetnictví a výkaznictví* navazuje na strukturu prvních dvou úspěšných vydání, avšak je aktualizováno podle právě platné legislativy (k 1. lednu 2021). Nejde o jednu z mnoha klasických knih o účetnictví, která by byla zaměřena na postupy účtování, ale hlavní cíl odpovídá názvu – sleduje dopad účetních případů do výkaznictví – s průběžnou i následnou diskuzí o vypovídací schopnosti účetních výkazů.

Autorům se daří nemožné – udržet při odborně korektním obsahu přiměřenou stručnost, přehlednost a srozumitelnost, čtenář je tak vtažen do postupného rozkrývání problémů, postupuje logicky a neztrácí se. Jednotlivé kapitoly na sebe navazují, při prvním čtení není možné se v textu pohybovat chaoticky, nicméně kniha přísně zachovává přehlednost jak v celkovém obsahu a dělení na podčásti, tak i ve struktuře jednotlivých kapitol. Ilustrativní příklady, strukturované tabulky a schémata usnadňují orientaci a upevňují získané poznatky. Na řešených příkladech je potřeba ocenit systematickosti řazení (postupují od jednodušších případů ke komplexním) i uváděný postup řešení, který je objasněný v textu i lehce komentovaný ve schématech při zachování přehlednosti a stručnosti.

Přínosný je zejména přístup autorů ke čtenáři jako uživateli výstupů účetnictví – ukazují vždy srozumitelně co lze, ale i upozorňují, co z účetnictví vyčíst nelze, což umožní čtenáři vyhnout se špatným dezinterpretacím či zkresleným závěrům o společnostech, jejichž výkazy sledují.

Knihu bych doporučila jednak vysokoškolským studentům ekonomických oborů pro propojení souvislostí mezi účetnictvím a použitím jeho výstupů pro další finanční rozhodování, dále pak může být velmi dobrým nástrojem pro další profesní vzdělávání jak pro pracovníky účetnictví, financí, auditu, ale i dalších součástí podniků – v praxi je vhodná i pro všechny, kteří potřebují nebo chtějí pochopit, co jim účetní oddělení svými výstupy chce, může nebo naopak nemůže sdělit.

V Praze 29. 7. 2021

doc. RNDr. Ing. Hana Scholleová, Ph.D.

Ústav ekonomiky a managementu

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

Třetí, aktualizované vydání knihy *Jak číst účetní výkazy – Základy českého účetnictví a výkaznictví* se zabývá problematikou českého účetnictví a výkaznictví. Autoři vycházejí ze stejného obsahu a struktury jako předchozí vydání, texty aktualizovali v souladu s legislativou platnou k 1. 1. 2021. Současně provedli rozšíření vybraných kapitol, jako např. doplnění podmínek pro výplatu podílů na zisku, rozšíření DPH o přenesenou daňovou povinnost nebo charakteristiku aktuální problematiky kryptoměn. Dále přidali kapitolu 9.3 Vypovídací schopnost účetních výkazů, ve které upozorňují na slabé stránky účetních výkazů, které je třeba při jejich vyhodnocení brát v úvahu. Tato kapitola je významná v kontextu celé knihy, která se nezaměřuje přímo na postupy účtování, ale zobrazení účetních případů v jednotlivých položkách účetní závěrky. Je to publikace, která naplňuje potřeby uživatelů účetních závěrek, kdy správné vyhodnocení informací ve výkazech přispívá ke správným rozhodnutím v oblasti finančního řízení účetních jednotek.

Kapitoly jsou tradičně zpracované na vysoké odborné úrovni, popis operací je srozumitelný a zároveň pro čtenáře velmi zajímavý. Odkazy na legislativu i praktické příklady zvyšují využitelnost textu v teoretických i praktických souvislostech.

Knihu mohou využívat jak pracovníci v oblasti účetnictví, tak i ve všech navazujících oblastech, jako jsou finanční řízení, controlling nebo interní audit. Může se rovněž uplatnit jako studijní materiál pro profesní vzdělávání nebo pro studenty vysokých škol.

V Brně 19. 7. 2021

Ing. Eva Hýblová, Ph.D.
katedra financí
Ekonomicko-správní fakulta
Masarykova univerzita

Seznam zkratk

CP – cenný papír	VÚD – vnitřní účetní doklad
CZ – cizí zdroje	VÚÚ – výpis z úvěrového účtu
ČNB – Česká národní banka	VÝD – výdejka
ČR _{A/P} – časové rozlišení aktivní/pasivní	VyZÚ – vyhláška k zákonu o účetnictví pro podnikatele
ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení	ZK – základní kapitál
ČSÚ – Český statistický úřad	ZDP – zákon o daních z příjmů
ČÚS – České účetní standardy	ZDPH – zákon o dani z přidané hodnoty
DFM – dlouhodobý finanční majetek	ZaP – zákoník práce
DHM – dlouhodobý hmotný majetek	ZC – zůstatková cena
DM – dlouhodobý majetek	ZOK – zákon o obchodních korporacích
DNM – dlouhodobý nehmotný majetek	ZP – zdravotní pojištění
DPFO – daň z příjmů fyzických osob	ZÚ – zákon o účetnictví
DPH – daň z přidané hodnoty	
DPPO – daň z příjmů právnických osob	
FAD – faktura dodavatelská (přijatá)	
FAO – faktura odběratelská (vydaná)	
HMV – hmotné movité věci	
IFRS – mezinárodní standardy účetního výkaznictví	
KFM – krátkodobý finanční majetek	
KS – konečný stav	
N _{P/F} – náklady provozní/finanční	
OA – oběžná aktiva	
OP – opravná položka	
OR – obchodní rejstřík	
OZ – občanský zákoník	
PHM – pohonné hmoty a maziva	
PPD – příjmový pokladní doklad	
PŘI – příjemka	
PS – počáteční stav	
SP – sociální pojištění	
TZ – technické zhodnocení	
ÚJ – účetní jednotka	
ÚZ – účetní závěrka	
VBÚ – výpis z bankovního účtu	
VH – výsledek hospodaření	
VK – vlastní kapitál	
V _{P/F} – výnosy provozní/finanční	
VPD – výdajový pokladní doklad	

Úvod

Publikace *Jak číst účetní výkazy – Základy českého účetnictví a výkaznictví*, jak už samotný název napovídá, je věnována problematice českého účetnictví s dopadem do výkaznictví. Vypovídací schopnost účetních výkazů o účetní jednotce je velmi významná, ale pouze pro ty uživatele účetních informací, kteří vědí, jak tyto informace správně interpretovat.

Cílem předkládané publikace je přiblížit účetní informace prezentované v účetních výkazech manažerům, kteří se potřebují rychle orientovat v účetních výkazech dané společnosti a chtějí se seznámit se základními principy českého účetnictví. Informace obsažené v textu využijí rovněž analytici, pracovníci controllingových oddělení nebo interního auditu. Publikace je určena především čtenářům z řad podnikatelské sféry, ale většina základních účetních principů a metod má obecnou platnost, a proto se může stát v neposlední řadě také vhodným studijním materiálem pro studenty vysokých škol s ekonomickým zaměřením.

Jednotlivá témata jsou vysvětlena jednoduchým a názorným způsobem, který umožní čtenáři snadno je pochopit. V textu je použito mnoho názorných příkladů a praktických ukázek interpretací účetních výkazů. Účetní případy nejsou vysvětlovány přímo pomocí směrné účtové osnovy nebo položek účtového rozvrhu, ale snahou autorů je zachytit podstatu konkrétní hospodářské operace, její interpretaci v účetnictví a zobrazení v účetních výkazech. V příkladech jsou záměrně použity různé typy účetních záznamů a zobrazení účetních operací.

Kniha je rozdělena do deseti kapitol, které jsou zaměřeny na jednotlivé oblasti finančního účetnictví. První kapitola je věnována významu a základním prvkům účetnictví a účetním zásadám. Ve druhé kapitole jsou odkazy na základní právní předpisy z oblasti legislativní úpravy účetnictví v České republice, bez které nelze české účetnictví správně interpretovat. Ve třetí až osmé kapitole jsou vysvětleny postupy a metody související se všemi položkami základních účetních výkazů, tj. rozvahy a výkazu zisku a ztráty. Pozornost je věnována zejména způsobu zobrazení jednotlivých účetních operací v účetních výkazech. Devátá kapitola shrnuje problematiku účetní uzávěrky a sestavení výkazů v rámci účetní závěrky včetně následných povinností, jako je audit, daňové přiznání a zveřejňování. Poslední kapitola je zaměřena na specifika účetních položek a výkazů organizací, které neúčtují a nevykazují podle vyhlášky pro podnikatele.

Ve všech kapitolách jsou použity příklady z praxe a také názorné řešené příklady. Kapitoly jsou úzce provázané, a proto není možné chápat jednotlivé části jako samostatné celky bez dalších návazností. Vzhledem k charakteru českého účetnictví je nutné jednotlivé hospodářské operace řešit v kontextu příslušných právních předpisů, avšak účetní problematika obsahuje pouze základní informace k daňové oblasti. Publikace si neklade za cíl obsáhnout rozsáhlou problematiku daní. Pro zjednodušení a zobecnění účetních postupů nejsou v publikaci použity aktuální daňové sazby a nejsou rozlišovány jednotlivé sazby DPH. U veškerých příkladů je ilustrativně použita sazba DPH ve výši 20 %. Ukázkové příklady i účtování jsou primárně zaměřeny na obchodní společnosti, a to zejména na akciovou společnost a společnost s ručením omezeným. Veškeré odkazy v textu na prováděcí vyhlášku k zákonu o účetnictví a České účetní standardy jsou určeny pro účetní jednotky, které jsou podnikateli (s výjimkou desáté kapitoly). Pokud není uvedeno v zadání příkladů jinak, účetním obdobím je kalendářní rok, pro zjednodu-

šení není účtováno otevírání a uzavírání zůstatků jednotlivých účtů, celý výsledek hospodaření za minulé účetní období se převádí do nerozdělených zisků nebo neuhrazených ztrát, výsledek hospodaření běžného období je tvořen pouze výsledky vyplývajícími ze zadání a daň z příjmů právnických osob ve většině případů pro zjednodušení není uvažována. Náklady a výnosy jsou účtovány v provozní oblasti podle druhového členění. U většiny příkladů je ponechána v rozvaze legislativně možná varianta s částí D pro položky časového rozlišení. Text vychází z aktuální legislativy platné k 1. 1. 2021 v České republice.

Autoři předem děkují čtenářům za případné připomínky nebo náměty k této publikaci, které je možné zaslat na e-mailové adresy stekerker@vscht.cz nebo otrusinova@fame.utb.cz.

Ve Zlíně 31. 5. 2021

Autoři

1 Význam a základní prvky účetnictví, účetní zásady a principy

1.1 Význam účetnictví

Velikost zisku či ztráty nebo struktura majetku a nákladů ve vazbě na dosažené výnosy patří mezi základní informace pro řízení financí a měření výkonnosti podniku. Účetnictví tedy představuje **metodicky ucelený systém informací o činnosti podniku**, kdy:

- předmětem účetnictví je zobrazení majetkové struktury podniku (aktiv), zdrojů krytí tohoto majetku (pasiv), sledování nákladů a výnosů a zjištění výsledku hospodaření;
- cílem účetnictví je zobrazit ekonomickou realitu podniku pro potřeby finančního řízení a zabezpečit srovnatelnost výstupních informací v národním i mezinárodním měřítku.

Uživatele účetních informací můžeme rozdělit na interní (vnitřní) a externí (vnější):

- a) **Interními uživateli** jsou především *vlastníci* (např. sledování rentability vloženého kapitálu, schvalování dlouhodobých obchodních plánů a investic, jmenování a odvolání manažerů), *manažeři* (řízení cash flow, odměňování podle dosažených výsledků) a *zaměstnanci* (schopnost podniku vyplácet mzdy, stabilita zaměstnání).
- b) **Externí uživatele** představují *banky* (např. schopnost podniku splatit poskytnuté úvěry), *pojišťovny* (pravidelnost a výše plateb sociálního a zdravotního pojištění, řešení pojistné události), *finanční úřady* (odvody daní, dodržování zákonných předpisů), *statistický úřad* (zajištění statistických údajů pro úřady, vládu a odbornou veřejnost), *odběratelé* (stabilita požadovaných výkonů), *dodavatelé* (platební morálka), *konkurence* (srovnání finančních ukazatelů), *soudy a policie* (prokazování trestné činnosti), *potenciální investoři* (zvažování investice do podniku) a *veřejnost* (sledování pozice podniku na trhu, pracovní příležitosti, rozvoj regionu).

Účetnictví z hlediska funkce a určení účetních informací rozdělujeme do základních dvou skupin:

- a) **Finanční účetnictví** poskytuje informace o finanční situaci a výkonnosti podniku jako celku, a to především ve vztahu k vnějšímu okolí. Tyto informace jsou podávány v podobě účet-